

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİNDE HASTALARA KÜTÜPHANE HİZMETİ

Üstün YILDIRIM

Bir üniversite kütüphanesinde sayrılara kütüphane hizmeti vermek ya da kütüphane hizmetini hastaneye değin götürmek yadırganabilir ilk bakışta. Ancak çağın gereği, toplumun tümüne hiç değılse büyük bir çoğunluğuna hizmet verebilmek için çeşidi ne olursa olsun tüm kütüphanelerden yararlanmak, üstelikte kütüphaneye gelmiyenlere kütüphaneyi götürmek gibi eğilimler var. Bu eğilimler, çağdaş kütüphanecilik anlayışının temelini oluşturuyor bugün.

Sayrılara kütüphane hizmetinin Hacettepe Üniversitesi'nde ele alınmasının çeşitli nedenleri var. Bunları genelden özele doğru şöyle sıralamak olasıdır :

1. Toplumsal neden
2. Mesleksel neden
3. Hacettepe Üniversitesi'ndeki doğal nedenler.

Toplumsal neden : Bu nedenin temelinde insan yatıyor. Toplumu oluşturan insan ve onun değeri. Daha doğrusu insana verilmesi gereken değer, onu mutlu etme düşüncesi.

Çağımızda tüm çabalar insanın mutluluğu, insanın güler yüzü için. Bu çabalar, normal yaşamın dışında kalmış küçük toplumlar için daha da yoğun oluyor günümüzde. Örneğin, körlere, sakatlara iş bulmak konusundaki çabalar bu düşüncenin sonucudur. Diğer bir örnek olarak sayrılarını mutlu kılmak, onlara sayrılıklarını unutturmak, yeniden yaşama hazırlamak konusundaki çabalar gösterilebilir. Sıkıntılı ve dar dünyası içindeki sayrı için en güzel uğraşı kitap olacaktır kuşkusuz. Kitabı, dolayısıyla kütüphaneyi sayrıya götürmekte toplumsal düşüncenin bir ürünü olması gerekir.

Mesleksel neden : Kütüphaneciliğin yurdumuza girişinden bugüne değin adından sözedilmeyen, hatta varlığı bile bilinmeyen kütüphane çeşididir Hastane Kütüphaneleri. Diğer bir deyişle yurdumuzda, bu tip kütüphaneye hiç önem verilmemiş, hiç üzerinde durulmamıştır.

Bugün Dünya'nın bir çok yerinde kütüphaneler her yere uzanırken, okuyucunun ayağına giderken, Türkiye'de halâ kütüphaneye okuyucu beklemek çabası görülmektedir. Artık çağdaş düşünceyi kabul etmek ve Türkiye'de de okuyucu kütüphaneye gelmediği zaman, kütüphaneyi okuyucunun ayağına götürmek zorunluluğu vardır ve artık bu yolda gitmek gerekir. Sanırım bu yolda da Hastane Kütüphaneleri'nin büyük önemi, büyük yeri olması gerekir. Çünkü, olağanüstü durumlarda kısa ya da uzun sürelerle toplumun dışında kalmış kimselere, kitaba en çok gereksinli olduğu dönemde bu gereksinimi giderecek olanakları sağlamıyorsak bu kütüphanecilik anlayışımızın ne denli çağ dışı olduğunu gösterir. Çağdaş kütüphanecilik anlayışının temelinde hiçbir ayırım yapılmaksızın halkın, toplumun bulunması gerekir.

Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi (HÜK)'deki doğal nedenler : HÜK'ne ilişkin doğal nedenleri incelerken Hacettepe Üniversitesi'nin tarihsel gelişimine kısaca değinmekte yarar var.

Hacettepe Üniversitesi, 1957 de bir Çocuk Hastanesi olarak kurulmuş, 1963 de fakülte olmuş ve 1967 yılı Temmuzunda da üniversite düzeyine çıkmıştır. HÜK'te 1958 yılında Çocuk Hastanesi Kütüphanesi olarak kurulmuştur. Daha sonra ise üniversitenin gelişmesine koşut olarak gelişmiş ilkin bir fakülte daha sonra da bir üniversite kütüphanesi durumuna gelmiştir. Burada özen gösterilmesi gereken nokta, kütüphane başlangıçta toplumsal yani halksal bir nitelikte iken, daha sonra bilimsel ya da araştırma türü diyebileceğimiz bir nitelik kazanmış olmasıdır. Bilimsel yönde bir gelişme olurken toplumsal yönde bir gerileme görülmektedir. Yani geçmişteki hastane kütüphanesi niteliğini yitirmiş görünmektedir. Hazır bir ortam varken tamamen değilse bile kısmen bu niteliğini sürdürmesi gerekir. Sanırım Hacettepe Üniversitesi'nin bu soy bir girişimde bulunması için bu neden yeterli bir nedendir.

İkinci bir neden de, bu üniversitenin yakın bir zamanda Beytepe toplanacağına (kampusuna) taşınma işini bitirecek olmasıdır. Böylece Hacettepe'de sadece Tıp Fakültesi, hastane ve Tıp Kütüphanesi kalacaktır ve kütüphanede sayırlara da hizmet verme olanağını bulabilecektir. Bir ölçüde kütüphane başlangıçtaki hastane kütüphanesi niteliğine yaklaşmış olacaktır. Belki de hastalara hizmet verme zorunda kalacaktır. Önemli olan bu zorunluluğu kütüphanenin kendisinin duymasıdır.

Bir başka neden de kütüphane ile sayrılar arasında ilişkiyi sağlayacak gönüllüler gibi bir topluluğun Hacettepe Üniversitesi Hastanesinde hazır bulunmasıdır.

Önemli bir diğer neden de böyle bir uygulamada çıkması olağan olan parasal sorunun, çeşitli yan gelirlere sahip olan üniversitenin karşılayabilecek olanaklarının olmasıdır.

Hastanelerde Kütüphane Hizmeti : Aslında bu terim üzerinde biraz durmak gerekecektir. Çünkü hastanelerde de çeşitli hizmetler veren kütüphaneler bulunmaktadır. Örneğin, bu kütüphane bir tıp kütüphanesi olarak doktorlara, hemşirelere ya da bir halk kütüphanesi gibi sayrılara yönelik bir kütüphane olabilir. Zaten «hastane kütüphanesi» teriminden mesleksi tıp kütüphaneleri amaçlanmakta, sayrı kütüphaneleri ayrı düşünülmektedir. (1)

Burada anlatılmak istenen sayrılar için bir kütüphane hizmetidir. Çünkü bir tıp meslek kütüphanesi bugün en gelişmiş biçimiyle Hacettepe Üniversitesinde vardır. Eksik olan sayrılara verilmesi gereken kütüphane hizmetidir.

Çağımızda yurt dışında bir çok ülkelerde, insanı mutlu kılmak düşüncesinden hareket edilerek, kütüphaneler hastanelerin içlerine değin girmiş ve en iyi biçimde sayrılara hizmet verir duruma gelmişlerdir. Örneğin, Belçika konuya 1936 yılında eğilmiş, sanatoryum ve hastanelerde kütüphane kurmak amacıyla bir kurul kurmuştur. Bu kurul 1954 yılına değin 57 hastanede kütüphane kurmuştur. Aynı yıl 53 sanatoryum ve hastane kütüphanesinde 465165 kitap ödünç verilmiştir. (2) Bu rakamların 20 yıl öncesine ait olduğu düşünülürse bugün bu rakamların hangi düzeyde olduğu kolayca saptanabilir.

İsveç'te ise 1961 yılında Stokholm hastane kütüphanelerinde toplam 86200 cilt kitap bulunmakta ve aynı yıl 608400 okuyucuya ödünç kitap verildiği saptanmaktadır. (3)

Amerika'da ise hastane kütüphanelerinin çalışmalarının yönetmeliklerle saptandığı görülmektedir. (4)

- (1) Thornton, John L. *Medical librarianship*. London, Crosby Lockwood and Son Ltd., 1963. 30 s.
- (2) Janssen, C. E. «Belçika Kızılhaç Hastane Kütüphaneleri». Çev : Macide Özgünay. *TKDB*. 1956, 5. C., 3. S., 253. s.
- (3) Kellner, Bernard. «İsveç'te Hastane Kütüphaneleri». Çev : Hilmi Çelik. *TKDB*. 1968, 17. C., 1. S., 35. s.
- (4) Walsh, Mary E. «Hastanelerde Kütüphane servislerinin kurulması». Çev : Nihal Borcaklı. *TKDB*. 1970, 19. C., 1. S., 50. s.

Kitap bugün hastanelerin kaçınılmaz unsurlarından biri olmuştur. Sadece sayrılarının boş zamanlarını değerlendirmek için değil aynı zamanda onları iyileştirmek için de kullanılmaktadır. Çağdaş ülkelerden İsveç'te «Bibliyoterapi» adı verilen kitapla iyileştirme yoluyla bu soy çalışmalar yapılmaktadır ve bu çalışmalar şöyle anlatılmaktadır : (5)

«İsveç'te müzmin hastalıkların kitapla tedavisi eskiden beri süregelen bir çalışmadır. Okumanın tedaviye etkisinden ve kitapların psikolojik tesirlerinden yararlanarak bir çok kitaplar yazılmış, bir çok klinik çalışmaları yapılmıştır. Okumanın sadece can sıkıntısını önlemekle kalmadığı, aynı zamanda iyi seçilmiş bir kitabın sinir zafiyetini geçiren hastaları sakinleştirdiği bir çok araştırmalarla tesbit edilmiştir. Okuma, hastanın merakının yeniden uyanmasını sağlar, sadece kendini ve hastalığını düşünmesine mani olur. Sadece o an için de olsa hastayı sıkıntılardan uzaklaştırır, neşelendirir. Sihatini tekrar kazanılmasını etkiler, hastanın normal bir görünüş kazanmasına yardımcı olur ve ıstırap içindeki bedbin bir hastayı bir kere daha hayatın yaşanmaya değer olduğuna ikna eder. Bir hasta için iyi bir kitap okumak en iyi meşguliyettir.»

Türkiye'de bu soy bir çalışma yapıldığına dair bir kayıt yok. Bazı hastanelerde kütüphane olduğu biliniyor ama ne yolda bir çalışma yapıldığını belirten bir kaynak yok.

Yalnız Hacettepe Üniversitesi Hastanesinde bu soy bir çalışma gönüllüler tarafından yapılmış fakat sürdürülemedi. Yetkililerle yapılan görüşmelerden edinilen bilgiye göre, 600 adet kitap ve bir kitap arabası sağlanmış ve sayrılarının hizmetine sunulmuş. Ancak ödünç verilen kitaplar bir daha geri gelmeyince gönüllülerin bu çalışmasında yarıda kalmış, buradan öteye gidememiş.

Hük Neler Yapabilir : Bugün gerek yurt içinde gerekse yurt dışında hastanelerde kütüphane kurma çalışmalarının yoğunlaştığı bir sırada Hacettepe Üniversitesi Hastanesine tam anlamıyla bir kütüphanenin kurulması düşünülemez. Çünkü zaten iyi düzenlenmiş bir kütüphane bulunmaktadır bu kurumda. Ancak kütüphane hastane içinde de hizmet verebilir bir duruma getirilmelidir. Bunun için de dermesini bu amaçla geliştirmelidir. Bunu yaptıktan sonra sayrılara hizmet vermelidir. Bunu da iki yolla gerçekleştirebilir :

(5) Kellner. *Ayn. yz.* 36. s.

1. Hastane içinde bir ödünç verme servisi kurmakla : Bunun için kütüphane tarafından ayrılacak küçük bir derme, hastanenin, sayrılara sunulabilecek en uygun yerinde kurulacak bir ödünç verme servisinde sayrılar için bulundurulur. Ancak ayrılacak kitapların bir doktorun da düşüncesi alınarak saptanması gerekir ki sayrılar üzerinde kitaplar ters bir etki yaratmasın. (6) Çağdaş uygulamalar örneksenerek bu kitapların sorumluluğu ve dağıtım işi gönüllülere verilmelidir. (7) Kitapların varlığı ya listelerle sayrılara duyurulmalı ya da hazırlanmış kartlarla okuyucuların hizmetine sunulmalıdır. (8)

Kitapların sayısı da önemlidir. Yani bu ödünç verme servisinde bulunacak kitapların ne kadar olması gerektiği konusu da önem taşımaktadır. Bu sayrılarının niteliğine ve sayısına ya da hastanenin büyüklüğüne göre değişebilir. Fakat asıl olan yatak sayısına göre bir ölçünün konulmasıdır. İleri ülkelerde sayrılarının hastanede kalma sürelerine göre yatak başına 3-8 arasında değişmektedir bu sayı. Bizde okuma yazma bilenlerin ve kitap okuma alışkanlığını kazanmış olanların oranı ileri ülkelere oranla daha düşük olduğundan doğal olarak bu rakamlar daha düşük olarak alınabilir. Örneğin yatak başına 1, en fazla 2 kitap ölçü olarak alınabilir. Böylece dermeyi barındıracak bir yer bulmada da kolaylık sağlanmış olacaktır. Ancak bu konuda özen gösterilmesi gereken bir konu da bu dermenin sık sık ve son yayınlarla değiştirilmesi zorunluluğudur.

2. Doğrudan doğruya kütüphaneden ödünç vermekle : Bu konuda da yapılması gereken ilk şey, yine doktorların görüşü de alınarak sayrılara verilebilecek kitapların listesini hazırlıyarak hastaneye dağıtmak ve sayrılarının hizmetine sunmaktır. Belirli sürelerle, kütüphaneye gelen yeni kitapların listeleri hazırlanarak hastaneye yollanmalıdır. Bu listeler her koğuş için bir tane olarak düşünülebilir. Sayrılar kitap isteklerini gönüllüler aracılığıyla kütüphaneye bildirmeli ve yine onların aracılığıyla kitaplara kavuşmalıdırlar. Her iki tip kütüphane hizmetinde de gönüllülere büyük ölçüde görev düştüğü bu nedenle de kütüphane hizmetinin hastaneye götürülmesinde kaçınılmaz bir unsur olduğu gözden kaçmamaktadır.

Hacettepe Üniversitesi hastanesindeki gönüllülerin daha önce bu konuda yaptığı çalışma, sayrılarının aldıkları kitapları geri vermemeleri nedeniyle yarım kalmıştır. Bu sakıncanın önüne de özellikle üniversite kütüphanelerinde uygulanan bir dizge ile geçilebilir. Şöyle ki, hasta taburcu edileceği zaman kütüphaneden üzerinde kitap olmadığına dair bir bel-

(6) Kellner. *Ayn. yz.* 37. s.

(7) (8) Janssen. *Ayn. yz.* 253. s.

ge almalı, bunu doktoruna ya da başhekimliğe vermelidir. Ancak o zaman taburcu olmasına izin verilmeli, tersi durumlarda kitabı ödetme durumuna gidilmelidir. Ancak bunların hazırlanacak bir tüzük ya da yönetmelikle saptanması ve sayrılara duyurulması gerekir.

Sayrıların kitap ödünç almaları ve bunları geri vermeleri konusunda bir takım sağliksal önlemlerin de alınması gerekmektedir. Bu önlemlerin hazırlanacak yönetmelikte belirtilmesi bir zorunluluk olmalıdır. Örneğin, bulaşıcı sayrılığı olanlara verilecek kitapların geri gelmelerinden sonra ne gibi bir işlem yapılacaktır. Amerika'da bu tip kitapların geri alınması tüzüklerce yasaklanmışsa, bu kitapların yok edilmeleri gerekmektedir. (9) Bu ya da benzeri önlemler alınarak kitabın dezenfekte edilmesi de düşünülebilir. Ancak önemli olan bunların yönetmelikle belirtilmesidir.

Gerek birinci hizmet şeklinde olsun, gerek ikinci hizmet şeklinde olsun yapılması gereken birtakım genel ve önemli işler vardır. Bunların başında da sayrılara kitap dağıtımında yararlanılacak gönüllülerin eğitilmesi gelmektedir. Hazırlanacak kısa kurslarla bu iş sağlanabilir. Bu kurslarda gönüllülere kütüphane tekniği, katalog - sınıflama, hastane kütüphanesi tekniği, yazınsal bilgiler kitap ve matbaacılık tarihi, hastalara kitap seçimi gibi konular ana hatlarıyla öğretilir. (10) Bu olanak kütüphanecilik dernekleri ve hastanenin işbirliği ile sağlanabileceği gibi Hacettepe Üniversitesi bunu kendi içinde Kütüphanecilik Enstitüsünden, kütüphaneden ve doktorlardan yararlanmak suretiyle de sağlayabilir.

Bu kütüphane hizmetinin verilisinde bir de kullanılması gereken özel araç ve gereçler vardır: Hastahane içinde dolaşan kitap arabaları (traklar), bibliyoskop, sayfa döndürücüleri, büyüteçler, braille kitapları, kitapların sesle kaydı, prizmalı dürbünler, tavana projeksiyon yapan araçlar, plâklar, pikaplar ve bunlara benzer araç ve gereçler. Bunlardan da sayrının durumunu göre yararlanılabilir. (11) Sayrılara tam anlamıyla hizmet verebilmek için gerekli gereksinimlerdir artık bunlar.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi yukarıda sözü edilen olanakları değerlendirerek, özellikle gönüllülerden yararlanarak kütüphane hizmetini çağdaş ülke hastane kütüphanelerini örnek alarak sayrılara değin götürmeli ve kuracağı bu hizmeti bir yönetmelikle saptamalıdır. Bu, Hacettepe Üniversitesi için olduğu denli, meslek ve toplum için de ileri bir aşama olacaktır.

(9) Walsh. *Ayn. yz.* 57. s.

(10) Janssen. *Ayn. yz.* 254. s.

(11) Walsh. *Ayn. yz.* 55. s.